
МАСОВА КУЛЬТУРА І ЛІТЕРАТУРА ЯК ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

УДК 821.111(73)

Данильчук О. М. (Danilchuk O. M.)

Національний університет кораблебудування ім. адмірала С.О. Макарова

У статті підіймаються проблеми масової культури, у даному випадку в літературі: питання відноситься до термінології понять під час його виникнення та інше.

Ключові слова: масова, популярна культура, кич.

Problems of mass culture and literature are started in the article: the question about the terminology of the statement, the time of its beginning etc.

Key words: mass, popular cultural, kitch.

Феномен масової культури й масового мистецтва надзвичайно складний і різноманітний. Не дивлячись на обширну бібліографію з даного предмета, основні, фундаментальні питання остаточно ще не вирішені.

Різнomanітність думок відносно термінології (масова, споживацька, комерційна, популярна, розважальна, культура дозвілля, кіч і т.д.) ілюструє різні підходи дослідників до проблеми.

Незважаючи на те, що термін "масова культура" було запроваджено американським соціологом Д. Макдональдом в 1957 році, аналіз цього феномена можна знайти у працях, що належать до більш раннього часу. Конкретні – і цілком різні – думки щодо цього висловлюють Ш. Сент-Бев і О. Пушкін, Г.К. Честертон і Х. Ортега-й-Гасет, М. Хоркхаймер і Е. Фромм. Розглядали проблеми масової культури Т. Адорно, Г. Маркузе, Д. Белл, Д. Бурстін, К. Лівіс, Ф. Лівіс, К. Мангейм, В. Беньямін, Х. Арендт, У. Еко та багато інших соціологів, істориків і культурологів XIX – XX століть.

Новий акцент в інтерпретацію масової літератури вніс постмодернізм. Постмодерністи приписують всій літературі (Ю. Крістева) або, принаймні, всій

літературі XX століття (Р. Барт) властивості масової літератури: вторинність і визначальну роль читача.

На відміну від літературознавства, яке "традиційно цим терміном позначає ціннісний "низ" літературної ієрархії" [2, 514], в рамках соціології культури поняття "масова література" набуває характеру об'єктивно-наукового терміну. З погляду соціології до масової літератури повинні відноситися всі твори, незалежно від їх художніх достоїнств і особливостей, що масово розповсюджуються й читаються великою кількістю людей.

В цьому випадку стираються грані між високою й низовою літературою, в певному відношенні вони опиняються в рівних умовах: "Мистецтво не є замкнутою галуззю; не існує ні чітких граней, ні суворих критеріїв, які відрізняли б мистецтво від того, що знаходиться поза його межами", – зазначає Ю. Лотман. [1, 99]. Літературні явища, що позначаються термінами "масова культура та література", настільки неоднорідні, а Інколи й різноякісні, що вчений припускає вибудовування ще однієї ціннісної піраміди. На її вершині виявляються "зразкові", "класичні" свого роду твори (такі, як пригодницькі романи О. Дюма або детективні історії А. Крісті), що мають довготривалий, повсюдний успіх і претендують на те, щоб займати прикордонне, проміжне місце між високою літературою й масовою [1, 99].

Важливим аспектом дослідження природи масової культури для багатьох вчених стало і питання часу її виникнення. До цих пір науковці не можуть дійти одностайної думки стосовно того, чи вважати масовою культурою лише те явище, що зародилося в Європі й Америці у XVII – XIX століттях й остаточно "сформувалось" у другій половині XX століття (мексиканська сентиментальна пісня, аргентинське танго, лубок), чи прийняти точку зору, згідно з якою подібне культурне формування існувало здавна.

Більшість вчених схильна до першої думки. Проте американський соціолог Е. Шилз, посилаючись на аристотелівську вказівку про те, що людині в однаковій мірі необхідні й серйозні устремління, й відпочинок, шукає корені маскульту в далекому минулому. [5, 154]. Австрійський філософ А. Хаузер

бачить риси "омасовлення" і "стандартизації" у літературі еллінізму, а також у фаблію й новелах італійського Відродження. [4, 349].

Всі ці та подібні судження не позбавлені основи, але "в античні часи книги були дорогою рідкістю... Це привело до того, що схильність і звичка до літературних занять випали на долю вузького кола людей..." [3, 356]. Тож, більш обґрунтованою буде виглядати концепція, згідно з якою масова література стала значущим соціокультурним феноменом лише в індустріальну епоху нового часу, і її появу, треба пов'язувати з науково-технічною революцією, яка породила нові засоби виробництва, поширення і споживання культури.

Отже, погоджуючись вивчати масову культуру, сучасна наука може зробити цінні відкриття у цій галузі. Сьогодні одним з найголовніших у визначенні природи масової культури є питання її взаємодії з культурою високою. Вирішення цієї проблеми може усунути багато "неточностей" в історії сучасної культури, розбіжність критики і дискусій навколо "загадкових" імен, які й до цього часу оцінюються суперечливо.

Тож, необхідність у дослідженні масової культури, й зокрема літератури, є очевидною.

Література:

1. *Лотман Ю.М.* О содержании и структуре понятия "художественная литература" // Лотман Ю.М. Сборник статей: В 3 тт. Т. 1. – Таллин, 1992. – 435 СС.51-145.
2. *Мельников Н.Г.* Массовая литература // Литературная энциклопедия терминов и понятий / Гл. ред. и сост. А.Н. Николюкин. – М., 2003. – 480 с.
3. *Токвиль А. де.* Демократия в Америке. – М., 1994. – 178 с.
4. *Hauser A.* The Philosophy of Art History. Cleveland; N.-Y., 1993.
5. *Shils E.* Daydreams and nightdreams: reflections on the criticism of mass culture // The intellectuals and the powers and other essays. Ch.L., 1972, p. 47 - 69.